

אנחנו ממשיכים לעיין בסיפור 'על נהרות בבל'. בחלק הראשון למדנו על המסגרת הכללית של המעשה, על דמותו של נבוכדנצר מחריב המקדש ועל התובנות שקיבלו הלויים המשוררים והנגנים, בזכותם אף זכו לחזור לראות את המקדש השני בבנינו.

הפעם ננסה להבין פרטים נוספים בסיפור – מהם 'ערבים בתוכה', ומה משמעות השבועה 'אם אשכחך ירושלים'.

תהילים מזמור קל"ז

"על נהרות בבל שם ישבנו גם כבינו בזכרנו את ציון: על ערבים בתוכה תלינו כנרותינו: כי שם שאלונו שובינו דברי שיר ותוללינו שמחה שירו לנו משיר ציון: איך נשיר את שיר ה' על אדמת נכר: אם אשכחך ירושלים תשכח ימיני: תדבק לשוני לחכי אם לא אזכרכי אם לא אעלה את ירושלים על ראש שמחתי: זכור ה' לבני אדם את יום ירושלים האמרים ערו ערו עד היסוד בה: בת בבל השודדה אשרי שישלם לך את גמולך שגמלת לנו: אשרי שיאחו ונפץ את עלליך אל הסלע:"

אז מה למדנו?

עיון במזמור בכללותו פותח במעשה שנעשה 'על נהרות בבל', לאחר שעם ישראל גלה בחורבן בית ראשון. ממשיך בשבועה 'אם אשכחך ירושלים', ומסתיים בתפילה לנפילת בבל מחריבי הבית הראשון. אך גם מופיע 'זכור ה' לבני אדם', מחריבי בית המקדש השני. מכאן ניתן להבין שפרק זה אינו רק תיאור סיפור שקרה, אלא הוא 'נבואה שנצטרכה לדורות' המלמדת אותנו שיש לדרוש את ירושלים ואת החזרה אל בניין המקדש בכל דור ודור.

השאלות:

- מהם 'על ערבים בתוכה'. מדוע חשוב לדעת היכן נתלו הכינורות?

"וערבי נחל הם הרשעים שאין בהם טעם וריח, ואחר כך רמו שנית, ואי תימא למה ימותו צדיקים עם רשעים, על ערבים בתוכה כו', כי כל ישראל ערבים זה בזה"

"אי נמי רומז להא דאיתא במדרש תהלים (שוח"ט ח'), בני אם ערבת לרעך... ובכו הרבה על הערבות אשר נתפס בעונם"

"אי נמי 'על הערבים' ערב רב, תלינו כנרותינו רצה לומר כשהיינו טובים אז היה נשכח פקודת העגל" (השל"ה הקדוש – מסכת תענית – דרוש מסות מסעי)

השל"ה מבין אחרת את ה'ערבים'. אין כאן תיאור מיקום בו נתלו הכינורות, אלא הסיבה שבגללה נתלו הכינורות. כאילו כתוב: 'למה תלינו כינורותינו? בגלל 'ערבים'. כאן מביא השל"ה כמה הסברים לסיבת הגלות: א. בגלל שנמצאו בנו אנשים ריקים ממצות כערבה שאין בה טעם וריח, ואף שיש ביננו צדיקים – כל ישראל ערבים זה לזה.

הסבר נוסף: כיוון שלא היתה בינינו ערבות, זוהי עצמה סיבת הגלות. הסבר אחרון: זכותנו להשאר בארץ תלוי בתיקון חטא העגל, שנגרם על ידי הערב רב. כאשר אין בידינו זכויות - חוזר ומתעורר הקטרוג הנושן.

ניתן לחבר בין רעיון אלו לבין הנבל והכינור בפרט והשירה והשמחה בכלל. בנבל ישנם מיתרים בעלי אורכים שונים, המקבילים אף הם לגוונים השונים שיש בעם ישראל. לרוב 'תרי קלא לא משתמע' - שני קולות לא מתחברים יחד. אך בשיר ובניגון דווקא תוספת הקולות והצלילים משבחים את היצירה הסופית. עם ישראל יצא לגלות, כיוון שכל אחד חשב שרק ה'קול' שלו הוא הצליל הנכון, ויתכן שעל אדמת ניכר אכן צריך לשמר יותר את הייחודיות. אך שיר שיהיה שיר ה', הוא רק בריבוי הגוונים וקולות הבאים מתוך העם.

• מדוע נאמר 'אם אשכח ירושלים', ולא אשכח המקדש?

כאשר נאמר בתורה ותנ"ך בכלל 'ירושלים' הכוונה לרוב אל המקדש. המציאות הפשוטה היא של ירושלים עם מקדש. כך בברכת המזון כשאנו מבקשים 'ובנה ירושלים', הכוונה ל'ירושלם הבנויה... ששם עלו שְׁבִטִים שְׁבִטֵי יְהוָה... שָׁמָּה יֵשְׁבוּ כְּסֹאוֹת לְמִשְׁפַּט כְּסֹאוֹת לְבֵית דָּוִד'. לגולים היה ברור, שלחזור לירושלים, הכוונה לחזור אל המקדש! ואם תתאבלו על 'ירושלים' תזכו לראות בבניינה: "שָׁמְחוּ אֶת יְרוּשָׁלַם וְגִילוּ בָּהּ כֹּל אֲהֲבֶיהָ שִׁישׁוּ אֶתָּה מְשׁוּשׁ כֹּל הַמְתַאבְּלִים עָלֶיהָ". ואז שוב: 'כִּי מִצִּיּוֹן תֵּצֵא תִוְרָה וְדָבַר ה' מִירוּשָׁלַם'.

• מהי בדיוק כוונת השבועה 'אם אשכח תשכח ימיני... תדבק לשוני...?'

לשבועה זו פירושים רבים, אנו נביא שני הסברים המשלמים האחד את השני. **הסבר א:** כיוון שאת כל העניין אומרים הלויים והנגנים בבית המקדש, הם נשבעים שהם לא ישתמשו בידיהם לנגן ובפיהם לשיר את שיר ה' על אדמת ניכר. ואם ישכחו: 'תשכח ימיני' - כיצד לנגן, ו'תדבק לשוני' ולא אוכל לשיר. הדבר אף רומז שכאשר עם ישראל בגלות, אף 'שכינה בגלות עימהם', והשירה בירושלים של מעלה בטלה גם היא:

"כְּתוּב אֶחָד אוֹמֵר, (ישעיהו ה) "שֵׁשׁ כְּנָפִים, שֵׁשׁ כְּנָפִים לְאֶחָד", וְכָתִיב, (יחזקאל א) "וְאַרְבַּע כְּנָפִים לְאַחַת לָהֶם? לֹא קִשְׂיָא – כָּאֵן בְּזֶמַן שְׁבִית הַמִּקְדָּשׁ קָיִים, כָּאֵן בְּזֶמַן שְׂאֵין בֵּית הַמִּקְדָּשׁ קָיִים – כְּבִיכּוֹל שְׁנַתְּמַעְטוּ כְּנָפֵי הַחַיִּית. הִי מִינֵיהּוּ אִימְעוּט? אָמַר רַבִּי חֲנִנְאֵל, אָמַר רַבִּי, אֲוֹתָם שְׂאוֹמְרוֹת בְּהֵן שִׁירָה" (תלמוד בבלי, תלמוד בבלי, כ"ג).

בזמן הגלות גם למלאכים 'תשכח ימיני', ואותם 'כנפיים האומרות שירה' התמעטו. כשאין שירה בירושלים של מטה, גם בירושלים של מעלה, מעלים את ירושלים על ראש שמחתם, וממעטים בשירה.

הסבר נוסף: המהר"ל מבאר אחרת מהי ה'ימיני':

"אלא שכך צריך להיות שלא ישכח ירושלים כלל, כמו שאמר "אם אשכח ירושלים תשכח ימיני". כי ירושלים הוא עצם ועיקר מעלת העולם, ודבר שאינו עיקר ועצם יש בו הסרה והסתלקות, אבל דבר שהוא עיקר – אין שכחה בדבר שהוא עיקר. ולכך אמר "תשכח ימיני", שאי אפשר לשכוח באדם דבר שהוא עיקר, כמו הימין. כי דבר שאינו עיקר, אין האדם משגיח עליו, ויש בו השכחה, לא דבר שהוא עיקר, וירושלים הוא עיקר העולם. ולפיכך אין ראוי לשכוח ולעשות כל צרכיו בשלימות כאילו היה בית המקדש קיים, שאם כן עושה עצמו שלם אחר שהוא באמת חסר" (נצח ישראל, כ"ג)

המקדש אינו רק העיקר של ירושלים, אלא עיקר העולם. ה'ימין' מבטא דבר שהוא חלק בלתי נפרד מן המציאות שלך. לפי זה אין כאן שבועה, אלא קביעה. אי אפשר לשכוח את ירושלים, אי אפשר לשכוח את בית המקדש. זה חלק עיקרי מן העולם.

"ירושלים הוא עיקר העולם. ולפיכך אין ראוי לשכוח ולעשות כל צרכיו בשלימות כאילו היה בית המקדש קיים, שאם כן עושה עצמו שלם אחר שהוא באמת חסר"